

ONOMASTICĂ

- 1 iunie 2004 -

Și pe mine m-a preocupat *numele* pe care-l port: Goma. În toate scrierile i-am căutat originea, drumul până la mine, în **Din Calidor** un întreg capitol este consacrat numelui mai puțin obișnuit în spațiul onomastic românesc: Goma. Împreună cu tata am încercat să aflăm “de unde ne vine” și am avansat două căi:

a) locală, basarabeană, sprijinindu-ne pe porecla bunicii, Natalia Goma din Ciocâlteni, Orhei căreia în sat i se spunea: “Homoaia”. Ar fi însemnat că numele de familie era, la origine: Homa, sau mai degrabă Huma, dar sub ocupația rusească de după 1812, transcriptorii au transformat în **G - H**-ul original (alte exemple: **Garbuz** - de la Harbuz, **Guțan** de la Huțan, **Golban** de la Holban...).

b) una străină, dinspre apus prin un purtător: Goma - nume purtat de o “personalitate” a momentului nașterii mele (1935), rezidentul regal al Dunării de Jos, Paul Goma - cel care a inspirat prenumele meu. Abia când am ajuns în refugiu, în Ardeal, am aflat că mai există și alți purtători ai numelui Goma, atât în zona Predeal, cât și în a Lugojului - cu toții aromâni.

Am primit - cu mare întârziere - două volume din lucrarea **Basarabeni în lume**, scoasă de Biblioteca Natională a Republicii Moldova, în 2002. În al doilea există un text semnat: Vlad Ciubucciu :

“Boț de humă din Codrii Orheiului” din care citez - mai întâi citatul din Creangă:

“«*Ia, am fost și eu, în lumea asta un boț cu ochi, o bucată de humă însuflețită din Humulești*»”

Iată ce scrie Vlad Ciubucciu:

“Din registrul pentru nașcuți, vol. 1, din Primăria comunei Vatici, județul Orhei, la numărul curent 60, 1935, octombrie 3, aflăm că la 2 octombrie ora 12.00, în familia lui Efimie GOMA, de 26 ani și Maria GOMA, născută POPESCU, de 25 ani [în subsol este corectată vârsta mamei, tot de 26 ani], învățători din satul Mana, jud. Orhei, s-a născut Paul, sex masculin, de credință ortodox.

“Părinții pruncului erau de baștină din alte sate din apropiere: tata - din Ciocâlteni, iar mama - din Chiștelnița, ambii din neam de ruptaș (odnovorț) și de slujitori ai bisericii.

“Pe linie paternă, un străbun din sec. al XVIII-lea a fost LUPUL HUMĂ (n. 1750). Fiul Lupului HUMĂ a fost Spiridon Humă, la 1814, ponomar, iar la 1835, același Sp. Humă e dascăl la Găozeni; un nepot [al] Lupului HUMĂ - către anul 1887 - ajunge preot la Varvărăuca, cu

numele Vasile GUMA.

“Un alt nepot al Lupului Humă este atestat la Ciocâlteni, Gheorghe Guma (n. 1850), odnovorț. La 1870 odnovorțul Gh. Guma îl naște [este tatăl lui...] pe Chirilă Goma, țăran. La 1858, la Telenești este atestat un agricultor - HUMĂ...

“În *Metriceskaia cniga* din biserica locală, la capitolul ‘botez’, la numărul 2, aflăm că la 18 ianuarie 1909 s-a născut și la 24 ianuarie a fost botezat Evfimi, în familia unui «*țaranin sela Cekolteni Kiril Gheorghiev [ici?] Goma i ego zakonaia jena Natalia Nikolaevna*».

“A săvârșit taina botezului preotul E. Iamburschi, secondat de psalmierul Nicolai Procopan. Nașa a fost Irina Ioan Cârlan.

“Acest Evfimi (Efimie) a fost tatăl scriitorului Paul Goma.

“Relatările mele de mai sus ilustrează cât de simplu și neștiut se lasă peste tine tăvălugul nătâng al falsificării: 1750 Humă; 1787 Humă; 1850, 1887 - Guma; 1870, 1909, 1935 - Goma; 2001, la Paris, Goma.

“Pe linie maternă, din Chiștelnița, jud Orhei, coboară neamul ruptașilor POPESCU.

“La 1742, în Chiștelnița se naște Ștefan POPESCU. Din fratele său Gheorghe POPESCU (1744) coboară ponomarul (psalmierul) din Stolniceni Hristofor Popescu, iar din vărul său tiz Ștefan Popescu (1750) descinde preotul din Hârtop Nicolae Popescu.

“Ruptașul Ștefan Popescu (n. 1742) a fost tatăl lui Mihalachi Popescu (1772). Acesta cu legiuita lui soție Ana (1785) dau naștere la doi fii: 1817, Ștefan și 1821, Vasile, care aveau la mână mărturia de ruptaș din partea Domnului Moldovei din 1802 [Alexandru Suțu, dacă actul era datat înainte de septembrie 1802; Alexandru Moruzi - după] și a Comitetului Provizoriu din Basarabia din 1817, nr. 220.

“Unul din acești doi Popești din Chiștelnița, în 1850, l-a adus pe lume pe Leon Popescu, odnovorț (ucaz țarist din 1847).

“În 1880, odnovorțul LEON îl naște [este tatăl lui] pe Teodor Popescu, care, cu Nadejda (n.1885) o naște pe Maria, 10 iulie 1909, mama scriitorului.

“Prunca Maria Popescu a fost botezată peste 9 zile, la 19 iulie 1909, când viitorul ei soț Efimie Goma împlinea 6 luni), în aceeași zi cu altă Maria Popescu, fiica lui Ștefan al lui Gavrilă Popescu, zis și Popa.

“Anul 1909, dealtfel, a fost un an care subliniază potența odrăslitoare a neamului de ruptași (odnovorț) POPESCU din Chiștelnița Orheiului: 3 fete și 3 băieți (tații lor au fost Grigore al lui Ivan Popescu; Gavrilă al lui Ioan Popescu. Ștefan al lui Gavrilă Popescu; Filadelf al lui Vasile Popescu, Efimie al lui Leon Popescu și Toader al lui Leon Popescu.

“În *Metriceskaia kniga Kișinevskoi Duhovnoi Konsistorii dlia Sviato - Nikolaevskoi țerkvi sela Kiștelnița, 4-go okruga Orgeevskogo uezda*, anul 1909, la numărul 32, citim că la 10 iulie s-a născut și la 19 iulie a fost botezată mama lui Paul Goma - MARIA, în familia unui «onodvorț selenia Kiștelnița Fedor Leonov Popesco i jena Nadejda Iakovlevna, pervobracinîie oba pravoslavново veriospovedania». Nași la botezul mamei Maria au fost odnovorțul Alexandru Vasile Stratulat și dvoreanca Maria (lui Vasile) Baronețka, un element extern care vădește nivelul relațiilor sociale din epocă ale neamului popeștean și ale celui humuleștean, neamuri de vrednici gospodari și oameni de credință din Țara Moldovei.

“Și dacă acele relații le proiectăm spre destinul unui urmaș rătăcitor prin zbuțumata Europă, ce s-a manifestat în sec. al XX-lea, Paul GOMA, adică Paul HUMĂ, rămâne să înțelegem o dată în plus; ce iese din pisică șoareci prinde.

“Citind și recitind opera parisianului Paul Goma, constăți cu surprindere consonanța uimitoare cu harul scriitoricesc al bătrânului și veșnic tânărului humuleștean Ion Creangă, zis *humuleștean* după satul de baștină.

“În cazul nostru ne-am învrednicit de un alt humuleștean, deja veritabil, deoarece un Paul HUMĂ din Ciocâltenii Orheiului nu este, numai la figurat, un «boț de humă» orheiană ci os din os din neamul unui vrednic HUMĂ, cu prenume antic, păgân, însă neaoș, traco-dac...” (...)

“Vlad Ciubucciu, 2001”

“Note bibliografice”:

“2-3. La 1814 în satul Chiștelnița «la care se prăznuiește Sfântul lăcaș mai marilor voievozi» atestăm: Grigoraș Popăscu ctitor / Ștefan Popăscu ctitor / Axente Popăscu ctitor Mihalache Popăscu tij.? [?] Mărturie că neamul popeștilor “ctitoreau» biserica, nu numai cu sufletul, ci și cu punga.

“4. În spațiul ex-dacic [?] există o serie de cuvinte cu rădăcina HUM, conservate până în ultimul timp ca prenume, nume de familie, totponime, hidronime, create prin sufixare: Hum; Huma; Humăr (Humor); Humăreni; Humorea, Humeni; Humșea (...) Neamul Popescu din Chiștelnița de asemenea are la rădăcină un prenume antic, traco-dac, Pop, Popea, sau Popul (derivate: Popșa, Popotă, Popșoi, fără vreo atribuție la îndeletnicirea bisericească de mai apoi”.

Precizări:

“ruptaș”: termen local, frecvent și în Basarabia, ca parte a Moldovei răpită de ruși în 1812: venea de la “rupta”, impozit anual

care, plătit, scutea de alte biruri;

“odnodvorț” - termen rusesc impus după 1812; compus din “odin” (unu) și “dvor” (curte, gospodărie); îl desemna pe acel locuitor proprietar a gospodăriei ocupate;

“ponomar” (devenit: “pălămar”?): Țircovnic, paraclisier.

Nu îl voi amenda pe Vlad Ciubucciu în legătură cu anume etimologii: și eu m-am dat la acest plăcut, îmbătător “exercițiu”. Îmi pun câteva întrebări:

- După acte, bunicul Chiril(ă), tatăl tatei, s-a născut la 1870; după patronim, bunicul tatei și străbunicul meu se numea Gheorghe Guma, dar fiul său este înregistrat: Chirilă Goma.

Foarte bine: între bunicul Chirilă și străbunicul Gheorghe s-a petrecut modificarea numelui de familie din Guma în Goma. Mai departe: dacă bunicul meu, Chirilă Goma s-a născut în 1870, atunci, la nașterea primului său copil (Ion, fratele mai mare al tatei, probabil în 1907) el avea 37 de ani - fapt neobișnuit pentru acele vremuri; apoi: Chirilă Goma a murit pe front, în armata rusească, în 1914-1915 (nesiguranța vine din schimbarea calendarului), ceea ce ar fi însemnat că fusese mobilizat (în 1914) la vârsta de... 44 ani - ceea ce iarăși nu este în regulă - decât dacă el nu va fi fost soldat, ci echivalentul sergentului sau al plutonierului.

În paralel, Popeștii care, în principiu, ar fi trebuit să aibă cam aceeași vârstă: or bunicul (dinspre mamă) Toader Popescu s-a născut în 1880, iar bunica Nadejda (Cuza) în 1885.

Ipoteză: Chirilă Goma avea vârsta normal-, apropiată de a Nataliei (care, din câte țin minte, îl avusese pe Ion, primul copil, la 15-16 ani - deci ea se născuse în jurul anului 1890), fiindcă... mai fusese căsătorit. Sau poate când s-a însurat era holtei bătrân? Greu de crezut: porecla, în sat, a lui Chirilă Goma era: “Țânțarul” - care, dacă nu duce la “aromânismul” său, atunci la aspect și la comportament: va fi fost un ins subțire, ager și iute de... - iertaț’ di vorbă ră: pulă.

Înclin spre ipoteza că familia tatei s-a numit cândva, “înainte”: Humă. Am și scris-o, repetat, în căutările mele, rezemându-mă pe porecla bunicăi Natalia: “Homoaia”, venind de la Huma, sau (avansam eu, știind că bunica avea și sânge polonez și ucrainean), de la Homa, nume-prenume existent la “frații noștri-ucraineni”, cum zicea tata.

Dacă HUMA vine din traco-dacă; sau din bulgară, cum pretind DEX-iștii... (cum altfel, dacă Institutul de Lingvistică care l-a alcătuit poartă numele lui Iorgu Iordan, cel care, în **Dicționar al numelor de familie românești**, doar în ceea ce mă privește, la numele “Guma” îi scapă mâna și zice: “cf. bulg. Gumov”; la “Goma” trimite la “ung. gomo, umflătură, cocoașă, nod” - și nu-i dă prin cap să caute un

“Goma” alături, la aromâni; adevărat, spre deosebire de DEX, Iordan explică fără ocol: “humă” vine din bulgară!), la “Humă” spune că este numele “a diferite roci argiloase, cf. și pol. Huma; gr. Huma(s)”

Dacă acceptăm că Huma ar putea avea o câtdecâtă legătură cu latinul humus (pământ fertil), atunci facem o (strânsă) legătură cu lingvistica inginerească (sau îngerească, aceeași melancolie) a lui Andrei Pleșu: el ne destinase nouă, exilaților, rolul și rostul de... favorizatori ai dezvoltării și difuzării în Occident a lor, “adevărații intelectuali”, cei rămași în țărișoară, cu alte cuvinte, noi, exilații alcătuim pământul fertil favorabil culturii neexilaților pui ai lui Noica, ai lui Plămădeală și ai lui Nicu Ceaușescu, precum el, Pleșu, dar și Liiceanu... Ion Negoitescu mă întrebese dacă știu cum i se spune în bulgărește fertilului-sol, iar eu am știut: mranită!

(Stră)vechiul nume Huma ar putea veni, fie de la acel “om” care, în satul lui, îi aproviziona pe concetățeni cu huma, lutul cu care se lutuiau (tencuiau, muruiau) casele; ca și pe olari cu argila, lutul, huma necesară. Caz în care numele vine, dacă nu de la meserie, atunci de la ocupație sezonieră;

Fie “omul” Humă în chestiune era locuitorul unei localități - sau mahăle (mahala, cartier) care se va fi numit Humești, Humulești...

Transformările numelui Humă în Gumă se datorează, cu certitudine influenței rusești de după 1812. Și înainte, în Moldova istorică numele se scria cu caractere slavone - dar slavona, dacă era limbă de cancelarie (și de “înregistrare” a locuitorilor), era scrisă de oameni ai locului, care consemnau numele - de persoane, de localități, de ape - în spiritul limbii vorbite de purtătorii numelor. Or, după ocupația rusească din 1812 oamenilor le-a fost rusificată și grafia:

H inițial a fost trasformat de ruși în **G** - după modelul: Ghitler (Hitler), Ghimler (Himmler), Gofman (Hoffmann), Goroviț (Horowitz!), Gherțen (Herzen), Ghiugo (Hugo) - chiar și în Ghibsen, deși în original este Ibsen, nu Hibsens...), iar la români: Garbuz (Harbuz), Gaiduc (Haiduc), Guțan (de la Huțan - ucrainean din Carpați, huțul), Gurmuz (Hurmuz), Godoroba (Hodoroabă), Golban (Holban), Gulpe (Hulpe<Vulpe)...

Până la viitoare informație rămân pe aceasta: numele Goma a fost cândva Huma...